

Les filles dels italians

Les històries locals mantenen el poder de l'atracció en un mercat literari sobresaturat. *El fill de l'italià*, de Rafel Nadal, descobreix aquesta història alhora que reivindica el patrimoni del territori, i es converteix així en el primer «Un llibre, un destí» del Servei de Biblioteques, una iniciativa amb la qual els clubs de lectura exhibeixen força.

Text > **GEMMA BUSQUETS ROS**

Fotos > **AJUNTAMENT DE CALDES DE MALAVELLA**

El lector vol saber-ho tot. Dels petits detalls al final. Pregunta sobre la història, els fets reals i verídics de la novel·la *El fill de l'italià* (Columna Edicions), Premi Ramon Llull 2019, del periodista i escriptor Rafel Nadal (Girona, 1954), que s'ha situat en les

l·listes dels més venuts i figura també en els primers llocs dels rànquings de préstec de les biblioteques. Convidar l'escriptor a un club de lectura perquè els lectors li reclamin les respostes, la resolució dels dubtes i fins i tot li qüestionin el final, la part d'un llibre que en molts casos en determina el veredict, és més important del que, aparentment, li pot semblar a qui ha escrit la història. Escrivim per ser llegits. Escrivim per als altres, en definitiva.

La coordinadora del club de lectura de la biblioteca d'Hostalric, Rosa Artigas, va preguntar a Rafel Nadal quin paper tenia la papallona en el desenllaç d'*El fill de l'italià*. No es tracta de descobrir-ho tot, tampoc, per no esguerrar la lectura, però Nadal va mencionar l'escriptor Vladimir Nabokov. L'autor de *Lolita* també era científic i un gran estudiós de les papallones; així, considerava la literatura i les papallones «les dues passions més dolces que coneix l'home». Rafel Nadal va explicar-se davant la lectora: «Nabokov estava convençut que una papallona que va descobrir de gran un dia al Brasil era la mateixa que havia vist de petit al seu poble. Em va agradar recordar-ho i imaginar que la papallona del cementiri era la mateixa que havien vist en Ciro i la Joana, i que d'alguna manera en Ciro s'hi havia reencarnat i visitava la Joana al cementiri». De la pregunta a la resposta, els lectors oients van assabentar-se —si no ho sabien d'abans— de l'afició

>> Pla general del club de lectura multitudinari que va reunir més de dos-cents lectors i lectores de divuit biblioteques de la demarcació.

>> El fill de l'italià novel·la un fet històric que va succeir a Caldes de Malavella el 1944.

>> Rosa Artigas, coordinadora del club de lectura d'Hostalric, pregunta a Rafel Nadal sobre el final de l'obra.

i l'expertesa de Nabokov per les papallones, a més de descobrir part de les eines d'inspiració i recursos de treball d'un escriptor. «Ens agrada saber el perquè de moltes coses que passen al llibre. I convidar l'autor és molt important; més del que ells es pensen», explicava Rosa Artigas un cop acabat el club de lectura multitudinari, mentre Rafel Nadal es feia fotos i es començava a formar una cua per a la signatura de llibres. Més de dues-centes persones, membres de divuit clubs de lectura de la xarxa de biblioteques de les comarques gironines, van omplir el gimnàs de l'Escola Benaula, a Caldes de Malavella, en la primera edició d'«Un llibre, un destí», un projecte pioner del Servei de Biblioteques de la Diputació de Girona que vincula literatura i territori.

Inspirada en altres models anglosaxons com «One city, one book», la iniciativa consisteix a triar una novel·la relacionada amb una població

i fer-hi una gran trobada de clubs de lectura. En un dissabte esplèndid de tardor d'un novembre poc rigorós, els centenars de lectors es van aplegar en un gimnàs escolar, per qüestions d'aforament, per escoltar l'escriptor el llibre del qual ha format part de la llista de lectures del club i fer-li preguntes. «Quan comentem la novel·la, cada lector té un punt de vista, i quan ve l'autor ens aclareix dubtes, ens explica detalls, el rerefons del perquè el personatge fa això o fa allò, i tot ens interessa», recorda Rosa Artigas, que des de fa dotze anys s'encarrega de coordinar el club de lectura d'Hostalric, format per una vintena de lectores i tres lectors. I si haguéssim de fer cas al club multitudinari, la lectura és cosa de dones. I l'escriptura, cosa d'ells.

Gran narrador de la vida durant la postguerra, Rafel Nadal és un nom habitual en els clubs de lectura. Al d'Hostalric, per exemple, la coordinadora recorda la grata lectura de *Quan*

érem feliços (2012): «Ens va agradar molt». I si no fos per un club de lectura, la història d'*El fill de l'italià* perviuria només en la memòria local de Caldes de Malavella. L'any 2015, Rafel Nadal va participar en el club de lectura de la biblioteca de Caldes per comentar *Quan érem feliços* i *La maledicció dels Palmisano* (2015), que acabava de publicar. Al final, un assistent se li va acostar i li va etzibar: «Voleu que us expliqui una història que comença on acaba la vostra novel·la?». Per a un periodista de llarg recorregut i amb ofici i escriptor, aquesta proposta no s'ha de deixar escapar i el sí ha de ser immediat. I així va ser com Nadal va descobrir que el 1944 mil joves soldats italians, mariners, van viure refugiats a Caldes de Malavella, repartits entre els tres balnearis i les dues pensions que hi havia a la localitat als anys quaranta. La multitudinària trobada de clubs de lectura del 16 de novembre del 2019 a Caldes de Malavella té l'ori-

>> El protagonista de la novel·la *El fill de l'italià*, fent-se una foto amb la seva dona i una lectora.

gen, doncs, en un club, més reduït, a la biblioteca quatre anys abans.

Narrar la història menuda

La literatura sobre la història local, la que va passar en el territori, es manté massa sovint desconeguda, guardada en carpetes als arxius municipals, o com un secret que recorden els més grans. Són històries —*El fill de l'italià* n'és un exemple— que mantenen un poder d'atracció lectora que les distingeix en un mercat literari sobresaturat. Hi ha la narració històrica, per a molts lectors una descoberta, i el fet que els protagonistes, els personatges de la novel·la, estan inspirats en noms i persones reals. Són novel·les que aporten, d'una banda, la troballa de la història menuda, una anècdota de la història en majúscules que s'estudia en els llibres. I de l'altra, indueixen a la pregunta —les lectores crítiques dels clubs tenen ganes de saber totes les respostes— de

què és imaginat per l'autor i de què és documentat. Rafel Nadal va descobrir la història dels mil joves italians que van fer estada en una localitat que, si bé tenia infraestructura turística, en el context de l'Espanya franquista de postguerra no deixava de ser un poble de poc més de 2.200 veïns. I també va descobrir el potencial que la història menuda, l'anècdota, comportava: la de l'herència italiana que hi havia a Caldes de Malavella. Què implicava per a un poble acostumat als estiuers dels balnearis l'arribada de mil joves amb ganes de gresca i de festeig amb les veïnes? Així, *El fill de l'italià* posa el títol a la novel·la, però també al que a Caldes se sabia. Mateu és el nom que Rafel Nadal ha donat al protagonista del llibre i en la trobada multitudinària de clubs de lectura, en Narcís, *l'alter ego* real d'en Mateu, va ser tan protagonista com l'escriptor, o més. Perquè les lectores posaven cara i veu al prota-

gonista de la història que havien llegit.

Els mil italians refugiats a Caldes de Malavella eren tripulants del cuirassat *Roma*, que formava part d'una flota italiana de vint-i-tres vaixells que Hitler va ordenar enfonsar el 9 de setembre del 1943 perquè Itàlia havia signat un armistici amb els aliats. Això s'explica en la segona part de la novel·la de Nadal. Quan miraven de trobar un port neutral, van arribar a Maó els sis-cents supervivents del *Roma* i quatre-cents d'altres vaixells. El menjar no va agradar als italians, que es van revoltar, i Franco els va acabar enviant a Caldes de Malavella. S'hi van estar entre l'11 de gener i el 5 de juliol del 1944. «El que més destacaria és aquest vessant històric: no la sabíem, la història dels italians a Caldes, i la història d'en Mateu» remarca Rosa Artigas, del club d'Hostalric, sobre la impressió de la novel·la, i insisteix en l'ambigüitat del final, tot i que

l'escriptor en dona pistes quan descriu l'escena d'un dinar a Itàlia. Com hi relata la postguerra és el que en destaca Nati Tobia, membre del club de lectura d'Hostalric, mentre que Lluïsa Artau, també lectora del club, en valora l'escriptura, planera, i com explica la història Rafel Nadal. El final genera controvèrsia: «Hauria volgut alguna cosa més... Tot i que en la trobada ho ha aclarit bastant, m'hauria agradat que hagués especificat més». Les lectores i la bibliotecària d'Hostalric han fet el viatge amb tren, com fa més de setanta anys el van fer els italians. Forma part de la iniciativa «Un llibre, un destí», que també inclou visites guiades per historiadors als escenaris llegits. Una ruta literària per onze espais del municipi que passa per la Fonda Fabrellas, els estenedors de la Font de la Mina, el que havia estat el Balneari Soler, la rambla de Recolons, la plaça del'Església, el Balneari Prats, el Vichy Catalan i l'estació de tren. A cada una d'aquestes localitzacions s'ha situat un plafó informatiu amb informació històrica sobre què va passar a Caldes

entre la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial. Un període ric quant al llegat que va deixar a Caldes de Malavella, «que té molta història al darrere», assenyala Rafel Nadal. Quina és la percepció, quan es trepitgen o quan es llegeixen, dels espais que descriu Rafel Nadal en el llibre? La realitat sorprèn o decep? «T'ho has imaginat, però veure el lloc en directe és diferent», remarca Lluïsa Artau, del club d'Hostalric. Les lectores segueixen la ruta reivindicant el coneixement extra que els aporta.

Foment de la lectura i més

El fill de l'italià ha estat l'excusa per a una sortida temàtica i literària que, en definitiva, socialitza una activitat que es fa en solitari: la lectura. Dues, en el fons. Escriure és també una acció íntima. I en els clubs de lectura de les biblioteques les dues, escriure i llegir, es posen en comú, en un intercanvi d'impressions enriquidor. És el valor que les usuàries dels clubs de lectura destaquen quan se'ls demana per què en formen part. «El club m'ha permès

llegir llibres que no hauria llegit mai», diu Lluïsa Artau. La coordinadora del d'Hostalric, Rosa Artigas, destaca que els clubs, tot i que són en gran majoria femenins, també són molt heterogenis: «Hi ha gent universitària i d'altra que no té estudis, i l'aprenentatge que s'hi ofereix és molt interessant». «Em costava molt seguir un llibre i des que soc al club és un exercici gimnàstic fantàstic. El millor que m'ha pogut passar és formar part d'un club de lectura, és molt enriquidor», remarca Nati Tobia, que fa deu anys que és lectora del d'Hostalric.

Motivar-se a llegir clàssics i a sortir de les novetats dels aparadors: la prescripció lectora és necessària. Les motivacions per apuntar-se a un club de lectura són diverses i les biblioteques fan una aposta que va més enllà de fomentar lectors. «Passar una bona estona», expliquen les lectores d'Hostalric abans de fer-se la foto de grup davant del balneari Vichy, a punt per al dinar. Els clubs s'han convertit en eines culturals de base i de socialització.

>> Nadal signant exemplars de la novel·la i fotografiant-se amb lectores.